

**Dokumenty dotyczące służby porucznika „Jura”
w AK – AKO – WiN**

1

Dowództwo oddziałów Armii Krajowej Okręgów Wileńskiego i Nowogródzkiego.

LEGITYMACJA WOJSKOWA Nr 2062.

Nazwisko – „Jur”.

Stopień wojskowy – podporucznik.

Przydział służbowy – O[ddział]R[ozpoznawczy] - K[omendy] O[kręgu].

Data wystawienia – 18 V 1944 r.

Podpis dowódcy - /- / „Grom”¹².

Odcisk palca.

m.p.

AIPN 0255/44, k. 40, odpis, mps.

2

M.p. dn. 16 VII 1944 r.

PRZEPUSTKA Nr 11

Dla ppor. „Jura” udającego się do Konwaliszek z 15 ułanami w celu – jako patrol żywnościowy.

Przepustka ważna do dn. 18 VII [19]44 r. do godz. 24.

„Brankart” ppor.¹³

Podpis dowódcy

*K Kamandiram Krasnoj Armii. Proszu niezadierżywat i pomocz w wypalnieniu z2-
czy. Wołkorabiszki 16 VII [19]44 r. [Do dowódców Armii Czerwonej. Proszę nie zatrzymywać
i pomóc w wykonaniu zadania. Wołkorabiszki 16 VII [19]44 r.]*

¹² Por./rtm Władysław Kitowski „Grom” (od grudnia 11944 r., dowódca 1 oddziału SCZW pod pseudonimem „Orlicz”).

¹³ Ppor. Eryk Budzyński „Brankard”, adiutant „gen. <Wilka>” w sztabie polowego Dowództwa Oddziałów Wileńskiego Okręgu AK.

AUPN 0255/44, k. 40, odpis, mps

3

Ob. „Jur” jest d[owód]cą rejonu „Dąb”¹⁴. Wszyscy d[owód]cy placówek z rejonu „Dąb” winni mu [się] podporządkować.

„Orkan”¹⁵

6 VIII [19]44 r.

AIPN 0255/44, k. 40, odpis, mps

4

M.p. dn. 27 VI 1945 r.

P[rzewo]d[ni]k¹⁶ Okr[ęgu] „Moskwa”¹⁷

Miesięczny meldunek dyw[ersyjny] za m[iesiąc] czerwiec

W wykonaniu rozkazu P[rzewo]d[ni]ka Okr[ęgu] nr 102¹⁸ – w okresie sprawozdawczym zdwojono akcję oczyszczania terenu ze szpicli i współpracowników NKWD i UBP.

Siłami samoobrony Rejonu „F”¹⁹ zlikwidowano 93 szkodników Państwa i Narodu Polskiego. Celem utrzymania porządku w 341 wypadkach zastosowano karę chłosty.

Siłami O[bwodu] 13²⁰ – zlikwidowano 64 szkodników.

Siłami O[bwodu] 14²¹ – zlikwidowano 15 szkodników.

Odprawy. Zostały przeprowadzone odprawy z P[rzewo]d[nikiem] S[amoobrony] O[bwodu] 13 i P[rzewo]d[nikiem] S[amoobrony] O[bwodu] 14 – na których opracowano plan akcji oraz udzielono szczegółowych instrukcji.

¹⁴ „Dąb” – kryptonim rejonu (kompanii konspiracyjnej) AK obejmującej teren pomiędzy Juraciszkami i Ługomowiczami w Ośrodku „Cis” (Iwje – Juraciszki) Nowogródzkiego Okręgu AK.

¹⁵ Ppor. Stanisław Trzeciakiewicz „Set”, „Orkan”, „Zagon”, dowódca Ośrodka AK „Cis”, aresztowany w lutym 1945 r., prawdopodobnie zginął z rąk NKWD.

¹⁶ Przewodnik, w AKO odpowiednik komendanta lub dowódcy.

¹⁷ „Moskwa” – kryptonim Białostockiego Okręgu AK-AKO.

¹⁸ Rozkaz nr 102 ppłk Komendanta Białostockiego Okręgu AKO ppłk Władysława Liniarskiego „Mścislawa” z 25 maja 1945 r., regulujący pracę poszczególnych pionów organizacji, w zakresie samoobrony nakazywał: „Polecam w pierwszych dniach czerwca br. przeprowadzić specjalną czystkę likwidacyjną zdrajców, szpicli, donosicieli itd., którzy są na usługach NKWD i PKWN” (zob. K. Krajewski, T. Łabuszewski *Białostocki Okręg AK-AKO (VII 1944 – VIII 1945)*, Warszawa 1997, s. 785).

¹⁹ Rejon „F” – w AKO odpowiednik Białostockiego Inspektoratu AK, obejmującego Obwody Białystok - powiat, Białystok - miasto i Sokółka.

²⁰ Obwód nr 13 – Sokółka.

²¹ Obwód nr 14 – Białystok – powiat.

Łączność. Na terenie Rej[onu] „F” została stworzona siatka łączności samoobrony, zależna od sieci konspiracyjnej.

Ochrona lasów. Przeprowadzono akcję ochrony lasów przed dewastacją ze strony ludności cywilnej. Osiągnięto pozytywne wyniki. Akcja oczyszczania lasów z odpadów i pielenie szkółek w toku.

Utrzymanie porządku. Celem utrzymania porządku w terenie stałe patrole kedyw[u] strzegą we dnie i w nocy powierzonych im odcinków.

Zawdzięczając przeprowadzonym akcjom m.p. Rej[onu] „F” jest całkowicie opanowane przez nasze oddziały. Jedynie tereny w pobliżu B[iałego]stoku nie są jeszcze kompletnie opanowane.

Straty. Oddziały Part[yzanckie] Kedyw[u] poniosły nieocenione straty: w dniu 12 VI br zginął plut. pchor. „Pantera”²², dowódca 1 plutonu komp[anii] „Niemen”²³ oraz 19 VI br zginął z rąk skrytobójczych ppor. sł. st. „Grom”²⁴, dowódca komp[anii] „Niemen”.

Dywersja propagandowa. W ramach samoobrony Rej[onu] „F” uruchomiono komórkę propagandową, która stale wypuszcza aktualne wiadomości oraz redaguje materiał propagandowy na podstawie przysyłanych przez BiP „Moskwa” konspektów propagandowych.

P[rzewo]d[ni]k Rej[onu]
/-/ „Dziki”²⁵

P[rzewo]d[nik] S[amoobron]y Rej[onu]
/-/ „Jur”

AIPN, 0255/44, k. 19, odpis, mps.

5

„F”/S[amoobrona]

Sprawozdanie miesięczne samoobrony za m[iesią]c lipiec 1945 roku

²² Prawdopodobnie pchor. Stanisław Danilczuk „Pantera”.

²³ „Niemen”, kryptonim kompanii partyzanckiej wchodzącej w skład Zgrupowania „Piotrków” (noszącej numer 1 kompanii 42 pp).

²⁴ Por. Józef Borowski „Grom”, zginął 19 VI 1945 r., prawdopodobnie zamordowany skrytobójczo z inspiracji UB. Został pochowany na cmentarzu w Supraślu.

²⁵ Mjr Aleksander Rybnik „Zajac”, „Popławski”, „Dziki”, „Jerzy”, oficer zawodowy KOP, w okresie pierwszej okupacji sowieckiej uczestnik konspiracji niepodległościowej na terenie Wilna, pierwszy komendant Obwodu AK Słonim w Nowogródzkim Okręgu AK, po porzuceniu tam służby w listopadzie 1942 r. pozostawał bez z-iału, w okresie czerwiec – sierpień 1943 r. w UBK, od września 1943 r. komendant Obwodu Białystok – powiat, następnie inspektor inspektoratu „F” w strukturach AKO-WiN, od października 1945 r. także zastępca prezesa Białostockiego Okręgu WiN. Aresztowany 19 IV 1946 r., skazany na karę śmierci i stracony.

W miesiącu sprawozdawczym na terenie Rej[onu] „F” zanotowano:

- a) morderstw na tle politycznym 58
- b) likwidacji band rabunkowych (osób) 16

Dn. 8 VII [19]45 r. o godz. 13 min. 30 obóz Oddziałów Samoobrony Rej[onu] „F” został napadnięty przez 3 bataliony 1 praskiego pułku piech[oty] oraz 4 baterie dział różnego kalibru. W czasie 2-godzinnej akcji n[ie]p[rzyjacie]l został rozbity [ze] stratami:

- a) zabici: 2 ofic[erów], w tym zastępca d[owód]cy pułku²⁶
 - 1 podoficer
 - 23 szeregowych²⁷
- b) ranni: większa ilość
- c) jeńcy: 1 podoficer (chorąży)
 - 8 szeregowych

Straty własne: 2 zabitych, 3 rannych, 3 wziętych do niewoli.

W akcji wyróżnili się: st. ogn. „Konrad”, plut. „Zbyszek”, kpr. „Smyk” oraz strzelcy „Grześ” i „Szatan”.

Stan początkowo wziętych do niewoli naszych żołnierzy wynosił – 13 strz[elców], na skutek zorganizowanej akcji odbito – 10 strz[elców].

W dn. 26 VII br. jeden z naszych oddziałów samoobrony w przemarszu przez Puszcę Knyszyńską został zaatakowany przez przeważające ilościowo oddziały sow[ieckie]. Dzięki szybkiej orientacji d[owód]cy oraz waleczności żołnierzy oddział po stoczonych walce udał się w zamierzonym kierunku.

W dn. 10 VII br. przeprowadzono kontrolę wyszkolenia Samoobrony na terenie O[bwodu] 13. Stan wyszkolenia d[owód]cy oddz[iału] ob. „Wira”²⁸ – b. dobry, oddz[iału] – b. dobry.

Na terenie rej[onu] „F” sytuacja Oddziałów samoobrony jest ciężka ze względu na z2-rsze cofających się wojsk sowieckich oraz masowe oblawy przeprowadzane przez UBP, NKWD, NKGB, przy czym bolszewicy w większości wypadków występują pod płaszczykiem naszych oddziałów. Ostatnio na teren O[bwodu] 14 zostały rzucone uzbrojone większe grupy UBP w ubraniach cywilnych.

²⁶ Kpt. Eugeniusz Oksanicz, zginął w wyniku własnej nadgorliwości, zapuszczając się zbyt daleko w pościgu za partyzantami, podczas gdy większość jego podkomendnych pozostała w zdobytym obozowisku pładując wozy taborowe z żywnością.

²⁷ Władze komunistyczne przyznawały się oficjalnie do znacznie mniejszych strat, ograniczających się do zaledwie 3 zabitych, w tym 2 oficerów oraz 9 zaginionych, zawiązały natomiast straty partyzantów, określając je na 35 zabitych i 17 wziętych do niewoli.

²⁸ Stefan Ejsmont „Wir”, dowódca oddziału partyzanckiego w Obwodzie AK-AKO Sokółka, w Zrzeszeniu WiN pełnił funkcję szefa samoobrony Obwodu sokółsko – białostockiego.

Zgodnie z rozkazem ustnym ob. „Osta” stany oddziałów samoobrony zmniejszono do minimum. Posunięcie to ujemnie wpłynęło na stan psychiczny żołnierzy i społeczeństwa. od ludności cywilnej często słyszy się o zupełnym bankructwie naszych poczynań.

[...] Odczuwa się dotkliwy brak wiadomości dotyczących sytuacji w kraju – województwie, co jest konieczne do normalnej pracy w oddz[iałe] samoobrony, obecnie i na dalszy okres.

P[rzewo]d[ni]k rej[onowej] Samoobrony

AIPN, 0255/44, k. 22, odpis, mps.

6

O[bwód] 13

dn. 21 X [19]45 r.

ob. „Kret”²⁹

Przypominam ob. mój zakaz przeprowadzania dywersji.

Do dn. 26 bm. wyjaśnić, na jakiej podstawie i dla kogo, z polecenia ob. jest zbierana żywność na terenie wsi sąsiadujących z m.p. ob.

Jeszcze raz ogłosić wszystkim żołnierzom mój rozkaz dotyczący zakazu picia wódki.

Przygotować księgi: komp[anijnego] Kedyw[u] (mat[eriałow]ą ?) i kas[ow]ą) do kontroli na dzień 22/23 bm. godz. 7 rano. Meldować się osobiście z ob. „Lwowem” w miejscu, które wskaże goniec.

Posiadany zapas papieru do powielacza w dn. 23 bm. dostarczyć do mego mp.

Przypominam o terminie 25 X br. stworzenia punktu żywnościowego komp[anii]. Żywność pobrać z terenu swojej komp[anii], a nie sąsiada, jak ob. projektował.

Zabronić kategorycznie żołnierzom nawiedzać mp. ob. „Janeczka”.

Żołnierzy zam[ieszkałych] na p[łn. wsch. od m. Przytulanka przekazać do komp[anii] ob „Popiela” – dawniej ob. „Taka” (kontakt przez ob. „Taka” (wykonanie meldować do dn. 28 bm).

Przypomnieć żoł[nierzom] o obowiązku zachowania tajemnicy wojsk[owej].

Dla dobra sprawy jak najwięcej wnikać w teren.

P[rzewo]d[ni]k O[bwodu] 13

²⁹ Edward Kucharczyk „Kret”.

AIPN 0255/44, k. 76, mps.

7

„Otto”³⁰

m.p. 16 II 19[46] r.

w/g rozdzielnika

1. Ob. „Jura” zwalniam ze stanowiska K[o]m[en]danta Obwodu „Maria” i bezterminowo urlopuję. Przewinienia:

- a) podrywanie autorytetu AK
- b) podrywanie autorytetu przełożonych
- c) demoralizowanie podwładnych i tolerowanie ich przestępstw
- d) brak dyscypliny wykazany przez wykonywanie tylko tych rozkazów, które mu się z-
- e) nadużywanie alkoholu

Ob. „Jurowi” przypominam, że mimo bezterminowego urlopowania wiąże go nadal przysięga żołnierska i obowiązek zachowania tajemnicy służbowej.

2. Ob. „Ziółko”³¹ I-go z[atęp]cę mianuję p.o. K[o]m[en]danta Obw[odu] „Maria”.

3. Zdanie i objęcie funkcji meldować do dnia 28 II [19]46 r. Inspektorowi rejonu „Franciszek” przedkładając mu:

- a) protokół zdawczo-odbiorczy
- b) sprawozdanie kasowe za czas do ostatnio otrzymanego z K[o]m[en]dy absolutorium do chwili zakończenia funkcji zdawczo-odbiorczych.

Komendant Okręgu

„Juhas”³²

Otrzymują:

Insp[ektor] Rej[onowy] „Franciszek”

K[o]m[and]ant Obw[odu] „Maria”

1 egzemplarz a/a

³⁰ „Otto” – kryptonim komendy Białostockiego Okręgu WiN.

³¹ Ppor. cz.w. Franciszek Stefanowicz „Ziółko”, I zastępca prezesa sokólsko – białostockiego Obwodu WiN I z-
zem szef wywiadu tej struktury.

³² Ppłk sł. st. Marian Świtalski „Juhas”, „Sulima”, „Szczuka”, szef Oddziału III Komendy Białostockiego Okręgu AK-AKO, w Zrzeszeniu WiN od października 1946 r. prezes tegoż okręgu.

AIPN, 0255/44, k. 11, oryginał, rkps

8

M.p. 17 III [19]46

Oświadczenie

Oświadczam, że b[yłego] Komendanta Obwodu Ob. „Jura” poznałem 3 kwietnia 1945 r. po przekroczeniu granicy tak zwanej linii Curzona przez niego z grupą uzbrojonych żołnierzy AK. Ob. „Jur” był zawsze wzorem żołnierza, przełożonego, kolegi, zawsze dbał o dobro AK. Ob. „Jur” na odprawach i w rozmowach zawsze odnosił się z szacunkiem do z[er]ych przełożonych. Dbął o podniesienie morale żołnierza, nie nadużywał alkoholu, tępił z[er]wy pijaństwa w naszych szeregach. Ob. „Jur” przychodził nam zawsze w chwilach ciężkich z radą i pomocą. W wypadku stwierdzenia jakichś przekroczeń polecał ścigać takowe.

/-/ „Brzoza” ppor.³³

AIPN, 0255/44, k. 119, odpis, mps.

9

„Maria” II

m.p. 17 III [19]46 r.

Sprawozdanie z działalności drugiego zastępcy Kom[andanta] Obw[odu] „Jura”
(teren bat[alionów] „Matecznik”³⁴, „Knieja”³⁵, „Zagajnik”³⁶, „Uroczysko”³⁷)
za czas od października 1945 r. do marca 1946 r.³⁸

³³ Ppor. cz.w. Józef Repko „Brzoza”. Podobne oświadczenia złożyli dowódcy batalionów konspiracyjnych WiN ppor. Cezary Zbrojniak „Koncerz”, ppor. Jakub Górski „Jurand” i wachm. Stanisław Wolter „Sewer”.

³⁴ „Matecznik” – kryptonim batalionu terenowego WiN obejmującego gminy: Janów, Korycin, Sokolany i miasto Sokółka.

³⁵ „Knieja” – kryptonim batalionu terenowego WiN obejmującego gminy: Dolistowo, Suchowola i Dąbrowa.

³⁶ „Zagajnik” – kryptonim batalionu terenowego WiN obejmującego gminy: Szudziałowo i częściowo Sokółka oraz rejon wsi Malawicze Dolne i Górne, Puciłki, Bohoniki, Poniatowicze i Orłowicze.

³⁷ „Uroczysko” – kryptonim batalionu terenowego WiN obejmującego gminy: Nowy Dwór, Zalesie, Sidra, Kuznica i część gminy Dąbrowa.

³⁸ Podobne sprawozdania, solidarystyczne w stosunku do por. „Jura”, napisali także: szef BiP Obwodu „Maciejka” – Wiktor Koziejko „Nallas”, dowódcy batalionów terenowych: „Gaj” - Jakub Górski „Jurand”, „Bór” – Czesław Zbrojniak „Koncerz”, „Knieja” – Stanisław Wolter „Sewer”, „Matecznik” – Hieronim Augustynowicz „Modrzew”, a także dowódcy kompanii terenowych: „Proso” – Tadeusz Bednarczyk „Sęk”, „Groch” – NN „Grzmoł”, „Żyto” – Zygmunt Cybulko „Sum”, „Pszenica” – Wincenty Becz „Odrowąż”, „Jęczmień” – NN „Grzyb”, „Owies” – NN „Zawisza”, „Gryka” – NN „Edward”, „Rzepak” – „Popiel”, „Peluszka” – Jan Hońko „Pług”.